

แผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service plan): ความเชื่อมโยงกับงานกรมควบคุมโรค

คำวณิ ผาสันเทียะ

ช่วงเวลานี้ งานที่กำลังเป็นประเด็นที่หน่วยงานทุกระดับสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ต้องดำเนินการคือ การพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service plan) ซึ่งหน่วยงานทุกระดับจำเป็นต้องดำเนินงานให้ได้มาตรฐาน เสริมระบบการส่งต่อ ลดความแออัดของผู้ป่วยที่มารับบริการ และให้มีการจัดสรรทรัพยากรของทุกหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับแผนพัฒนาระบบบริการนี้ มีการจัดทำขึ้น และใช้ระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี โดยมีการดำเนินงานให้ครบทุกสถานบริการของกระทรวงสาธารณสุข ครอบคลุมทุกระดับ ให้บริการครบวงจรแบบไร้รอยต่อ มีการเชื่อมโยงการบริการระดับปฐมภูมิ ทติยภูมิ และตติยภูมิ เข้าไว้ด้วยกัน

ในการจัดบริการนี้ ครอบคลุม การส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพเข้าไว้ด้วยกัน เน้นการบริหารจัดการภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรภายในเครือข่ายบริการ (ที่มี 12 เขตบริการ) ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถดำเนินงานได้ โดยกำหนดประเด็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญ 10 เรื่อง ดังนี้ 1. หัวใจ 2. มะเร็ง 3. อุบัติเหตุ 4. ทารกแรกเกิด 5. สุขภาพจิตและจิตเวช 6. ตาและไต 7. 5 สาขาหลัก 8. ทันตกรรม 9. บริการปฐมภูมิ ทติยภูมิ และสุขภาพองค์รวม 10. โรคไม่ติดต่อ (DM, HT, COPD, Stroke)

มีเป้าหมายการดำเนินงานหลัก 6 ประการ คือ 1. ลดอัตราการตาย 2. ลดอัตราป่วย 3. ลดระยะเวลาการรอคอย 4. มาตรฐานการบริการ 5. การเข้าถึงบริการ 6. ลดค่าใช้จ่าย และมีความเชื่อมโยงกับงานของกรมควบคุมโรคอย่างไร ต้องดูรายละเอียดแต่ละสาขา แต่ละเรื่อง จะยกตัวอย่างพอสังเขป

เรื่องหัวใจ มีโรคหัวใจต่างๆ ได้แก่ โรคกล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลัน โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดภาวะหัวใจล้มเหลว และโรคลิ้นหัวใจ มี 5 ภารกิจหลักที่ต้องพัฒนา คือ 1. เครือข่ายโรคหัวใจตายเฉียบพลัน (Acute ST elevation MI network) 2. เครือข่ายโรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด (NSTEMI / UA network) 3. ระบบการรักษาผู้ป่วยหัวใจล้มเหลว (Heart Failure Clinic) 4. งานผ่าตัดหัวใจแบบเปิด (Open Heart surgery) 5. การจัดตั้งคลินิกการให้ยาต้านการแข็งตัวของเลือด (Warfarin Clinic) ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง งานที่ดำเนินการจะอยู่ที่ส่วนกลาง ระดับเขตสุขภาพ ระดับจังหวัด และระดับสถานบริการที่ปฏิบัติงาน สำหรับกรมควบคุมโรค งานด้านนี้ค่อนข้างไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทภารกิจ ซึ่งหลักการของงานจะมีส่วนที่เป็นคณะกรรมการระดับเขตหรือ ระดับจังหวัด

เรื่องโรคมะเร็ง มะเร็งต่างๆ ได้แก่ มะเร็งตับ มะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก มีกระบวนการ 7 ด้านที่ดำเนินการ ประกอบด้วย 1. การป้องกันและการรณรงค์เพื่อลดความเสี่ยง (Primary Prevention) 2. การตรวจคัดกรองและวินิจฉัยมะเร็งระยะเริ่มต้น (Early Diagnosis) 3. การตรวจวินิจฉัย (Diagnosis) 4. การดูแลรักษาโรคมะเร็ง (Treatment) 5. การรักษาเพื่อประคับประคองผู้ป่วย (Palliative Care) 6. สารสนเทศโรคมะเร็ง (Cancer Information) 7. การวิจัยด้านมะเร็ง (Cancer Research) **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** กรมควบคุมโรคมีภารกิจดำเนินงานที่ส่งผลต่อการป้องกันระยะแรก อาทิ การควบคุมการบริโภคยาสูบ การควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การติดเชื้อไวรัสตับอักเสบบี และ Human papilloma virus (HPV) ที่ทำให้เกิดมะเร็งปากมดลูก โรคพยาธิใบไม้ตับ การป้องกันมะเร็งจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะมีแผนงานย่อยเช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การรณรงค์ การจัดตั้งคลินิกพิเศษ การจัดโปรแกรมวัคซีน

เรื่องอุบัติเหตุ มีกรอบการดำเนินงาน ประกอบด้วย ระบบการเก็บฐานข้อมูลผู้บาดเจ็บเพื่อนำมาพัฒนาระบบการให้บริการ มีการจัดโครงสร้างเครือข่ายการให้บริการและมีคณะกรรมการเครือข่ายการบาดเจ็บ เพื่อกำหนดทิศทางและการพัฒนา และการลงทุน ระบบการดูแลผู้บาดเจ็บก่อนถึงโรงพยาบาล (Pre hospital) การดูแลผู้บาดเจ็บในเครือข่ายบริการ (เน้น ผู้บาดเจ็บสมองระดับรุนแรงปานกลางถึงรุนแรง และผู้บาดเจ็บหลายระบบ) และระยะฟื้นฟูผู้บาดเจ็บเมื่อพ้นวิกฤติ **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** ในทุกระดับตั้งแต่ รพ.สต. ถึงระดับประเทศ งานของกรมควบคุมโรค มีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงทุกระดับ

เรื่องทารกแรกเกิด มีประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ 1. ทารกแรกเกิดก่อนกำหนดหรือมีน้ำหนักแรกเกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม 2. โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด (Cyanotic Heart Disease) 3. ภาวะพร่องออกซิเจนในทารกแรกเกิด (Birth Asphyxia) 4. ระบบแรกรับและการส่งต่อทารกแรกเกิดระหว่างสถานบริการ 5. ทารกพิการแต่กำเนิดที่มีปัญหาด้านศัลยกรรม **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** ส่วนใหญ่งานจะเกี่ยวข้องกับกรมอนามัย และสถานบริการทุกระดับ ยกเว้นกรณีที่หญิงตั้งครรภ์มีโรคแทรกซ้อนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ กรณีโรคเรื้อรัง เป็นต้น

เรื่องสุขภาพจิตและจิตเวช วัยเด็กและวัยรุ่น ประกอบด้วย 1. พัฒนาการบกพร่องและไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ 2. ระดับสติปัญญา (IQ) อยู่ในเกณฑ์ต่ำ 3. ปัญหาความรุนแรง ท้องไม่พร้อม และการติดสารเสพติด และการติดเกมส์ในวัยรุ่น วัยทำงานและสูงอายุ ประกอบด้วย 1. การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร (สังคมผู้สูงอายุ) 2. ปัญหาครอบครัว 3. เครียดจากการทำงานและปัญหาฆ่าตัวตาย 4. การติดสุราและสารเสพติด **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** ส่วนใหญ่เนื่องงานจะเกี่ยวข้องกับกรมสุขภาพจิต ร่วมกับสถานบริการ ส่วนกรมควบคุมโรค จะเกี่ยวข้องมากที่สุดคือ ความเครียดจากการทำงาน ควรจะมีการดูแลเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากส่งผลกระทบมากต่อการพัฒนาราชการและประเทศ

เรื่องจักษุวิทยา กรอบการพัฒนามี โรคต้อกระจก (Cataract) โรคต้อหิน (Glaucoma) โรคจอประสาทตา (Retinal disease) โรคตาบอดในเด็ก (Childhood blindness) และโรคประสาทตาผิดปกติในเด็กคลอดก่อนกำหนด (Retinopathy of Prematurity : ROP) และโรคกระจกตา (Corneal disease) **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกรมการแพทย์และสถานบริการทุกระดับ

เรื่องโรคไต มี 4 ประเด็นของปัญหา คือ การป้องกันไม่ให้เกิดโรคไตเรื้อรัง การเข้าถึงการบำบัดทดแทนไต การบริจาดอวัยวะน้อยลง และปัญหาการจัดการระบบข้อมูลของผู้ป่วยไตเรื้อรัง ซึ่งเป้าหมายประกอบไปด้วย การลดปัจจัยเสี่ยง และการคัดกรองการเกิดโรคไต ในประชากรกลุ่มเสี่ยง การชะลอความเสื่อมของไตทุกระยะ การเข้าถึงบริการ และพัฒนาขีดความสามารถของสถานบริการทุกระดับ **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** เนื่องจากการลดพฤติกรรมเสี่ยง มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานโรคไม่ติดต่อ จึงสามารถใช้ประชาสัมพันธ์ร่วมได้ (Co Public Relation) ส่วนเรื่องงานอื่นจะเกี่ยวข้องกับกรมการแพทย์และสถานบริการทุกระดับ

เรื่อง 5 สาขาหลัก ประกอบไปด้วย สติ นริเวชกรรม ศัลยกรรม อายุรกรรม กุมารเวชกรรม และออร์โธปิดิกส์ เน้นเรื่อง ลดความแออัดในโรงพยาบาล ระดับตติยภูมิ ลดการส่งต่อ และรับการส่งกลับในผู้ป่วยที่พ้นระยะวิกฤติ **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** จะเกี่ยวข้องกับโรงพยาบาลทุกระดับ

เรื่องสุขภาพช่องปาก มี 3 ประเด็นสำคัญ คือ ลดอัตราป่วยโรคฟันผุในเด็กปฐมวัย แรกเกิดถึงสามปี ลดระยะเวลาการรอคอยในการรับบริการทันตกรรมที่ไม่ซับซ้อน และเพิ่มอัตราการเข้าถึงบริการสุขภาพช่องปากของประชาชน **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** จะเกี่ยวข้องกับงานของกรมการแพทย์ กรมอนามัย และสถานบริการทุกระดับ

เรื่องสาขาปฐมภูมิ ทติยภูมิ และสุขภาพองค์กรวม มีเป้าหมายการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย 1. กลุ่มวัยเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคระดับพื้นฐาน 2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลตามเกณฑ์คุณภาพ ANC 3. เด็กทารกแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี ได้รับการดูแลตามเกณฑ์คุณภาพ WCC 4. ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ได้รับการพัฒนาทักษะทางกายและใจ 5. ผู้ป่วยระยะสุดท้ายได้รับการดูแล 6. ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเข้าถึงบริการ 7. ผู้ป่วยเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง 8. จัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนเมือง ให้บริการระดับปฐมภูมิ ในการดำเนินงานนั้น ให้ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสุขภาพ **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** จะเกี่ยวข้องกับทุกกรมฯ สำหรับกรมควบคุมโรค ถ้าคำนึงถึง กลุ่ม เกี่ยวข้องหมด แต่ถ้าเป็นงาน จะเกี่ยวข้องมากกับ กลุ่มวัยเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคระดับพื้นฐาน เด็กทารกแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี ได้รับการดูแลตามเกณฑ์คุณภาพ WCC ผู้ป่วยเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง และจัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนเมือง ให้บริการระดับปฐมภูมิ

เรื่องโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCD) (DM, HT, COPD, Stroke) มี 4 ภารกิจหลัก ได้แก่ 1. การคัดกรองเบาหวาน HT ในประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปและไม่มีประวัติว่าเป็นโรค 2. กลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน HT ให้การดูแลรักษาติดตามอย่างต่อเนื่อง ให้คำปรึกษา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ควบคุมปัจจัยเสี่ยงร่วม ได้แก่ งดสูบบุหรี่ เลิกดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ควบคุมน้ำหนัก ออกกำลังกาย หลีกเลี่ยงอาหารหวาน มัน เค็ม 3. คัดกรองภาวะแทรกซ้อน (ตา ไต เท้า) 4. ประเมินโอกาสเสี่ยงต่อโรคหัวใจและหลอดเลือด และตรวจสุขภาพช่องปาก **ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง** เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับ สำนักโรคไม่ติดต่อโดยตรง ปฏิบัติงานร่วมกับกรมการแพทย์ และสถานบริการทุกระดับ

จะเห็นได้ว่า งานการพัฒนาระบบบริการ 10 สาขาหลักนั้น มีชิ้นงานทั้งหมดที่กรมควบคุมโรคดำเนินงาน มีแผนองค์รวมใช้ระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี ซึ่งบุคลากรของกรมควบคุมโรคที่ปฏิบัติงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรืออยู่ในพื้นที่ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เรื่องงาน เรื่องการจัดตั้งเขตสุขภาพ เรื่องการรวมงานให้เป็นระบบเครือข่ายการบริการ รวมทั้งระบบการดำเนินงานที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ใช้ความรู้หลากหลายสหสาขาวิชาในการปฏิบัติงานมากขึ้น รวมทั้ง ทักษะการประสานงาน การเจรจาต่อรอง การลดข้อขัดแย้ง การเชื่อมโยงกับภูมิภาคอาเซียน เราเตรียมตัวเอง เตรียมองค์กรพร้อมหรือยัง

เอกสารอ้างอิง แนวทางการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service plan) 10 สาขาหลัก กระทรวงสาธารณสุข สำนักบริหารการสาธารณสุข กรกฎาคม 2556